

Natjecanje Homera i Hesioda

Natjecanje Homera i Hesioda, tekst najčešće navođen pod svojim latinskim nazivom *Certamen Homeri et Hesiodi*, jedan je od sedam sačuvanih Homerovih životopisa (*vitae Homeri*), i po mnogim je svojim karakteristikama – čini mi se – najzanimljiviji.

Naime, riječ je o kratkom djelu koje potječe iz vremena nakon Hadrijana, ali koje se oslanja na neki mnogo stariji tekst: raspoznatljiva jezgra bila je zacijelo sadržana u *Sjedištu Muza*, zbirci govorničkih primjera i anegdota koju je u 4.st.pr.n.e. sastavio Alkidamant, sofist i retor, učenik Gorgijin. Oko ove su se jezgre u toku vremena okupile i druge priče, a sastavljač *Natjecanja* vješto ih je oblikovao u malu fiktivnu biografiju dvaju velikih pjesnika: zbog njegove vještine i poznavanja tematike priređivač oksfordskog izdanja teksta, Thomas W. Allen, smatra da bi autor ovog teksta mogao biti čak i Porfirije iz Tira, znameniti filozof iz 3. stoljeća.

U svakom slučaju, *Natjecanje Homera i Hesioda* zanimljivo je kao svjedočanstvo o agonističkoj tradiciji i pjesničkim "borbama", kao specifična književnokritička usporedba dvaju pjesnika, kao – doista kasna – reminiscencija na vremena rapsodskih improvizacija i, napokon, kao zabavna lektira u kojoj se isprepleću poezija i proza, egzaktni podaci i zagonetke, realnost i mitovi i legende i koja pokazuje kako je izgledao jedan danas praktički nestao literarni žanr: fantastična biografija u obliku novele.

Grčki se tekst sačuvao samo u jednom rukopisu iz 14. stoljeća, te u njegovu prijepisu iz 16. stoljeća; osim toga, jedan fragment starije jezgre pronađen je na papirusu iz 3. st.pr.n.e., objavljenom krajem prošlog vijeka. Stoga su oznake u kritičkom aparatu grčkog teksta slijedeće:

D = Papyrus Dublinensis, s.III. a.C.

L = cod.bibl.Laur. LVI.1., s.XIV.

S = cod. Leidensis Vossianus qu.gr. 18., s.XVI., manu H.Stephani.

Grčki je tekst priređen na osnovi izdanja:

Homeri Opera, rec. Th.W.Allen, *Tomus V*, Oxford University Press, Oxford, 1986. (1912).

“Ομηρον καὶ Ἡσίοδον τοὺς θειοτάτους ποιητὰς πάντες ἄνθρωποι πολίτας ἰδίους εὐχονται λέγεσθαι. Ἄλλ’ Ἡσίοδος μὲν τὴν ἰδίαν ὀνομάσας πατρίδα πάντας τῆς φιλονεικίας ἀπήλλαξεν εἰπὼν ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ

εἶσατο δ’ ἄγχ’ Ἐλικῶνος ὀιρυζῆ ἐνὶ κώμῃ

Ἄσκη, χεῖμα κακῆ, θέρει ἀργαλέῃ, οὐδέ ποτ’ ἐσθλῆ.

“Ομηρον δὲ πᾶσαι ὡς εἰπεῖν αἱ πόλεις καὶ οἱ ἔπικοι αὐτῶν παρ’ ἑαυτοῖς γεγενῆσθαι λέγουσιν. Καὶ πρῶτοί γε² Σμυρναῖοι Μέλητος ὄντα τοῦ παρ’ αὐτοῖς ποταμοῦ καὶ Κρηθίδος³ νύμφης κεκληθῆσθαι φασὶ πρότερον Μελησιγένῃ, ὕστερον μὲντοι τυφλωθέντα “Ομηρον μετονομασθῆναι διὰ τὴν παρ’ αὐτοῖς ἐπὶ τῶν τοιούτων συνήθη προσηγορίαν. Χῖοι δὲ πάλιν τεκμήρια φέρουσιν ἴδιον εἶναι πολίτην λέγοντες καὶ περισώζεσθαι τινὰς ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ παρ’ αὐτοῖς Ὀμηρίδας καλουμένους. Κολοφῶνιοι δὲ καὶ τόπον δεικνύουσιν, ἐν ᾧ φασιν αὐτὸν γράμματα διδάσκοντα τῆς ποιήσεως ἄρξασθαι καὶ ποιῆσαι πρῶτον τὸν Μαργίτην.

1 titulus inest L

2 corr.Steph. : τὲ L

3 corr.Nietzsche : κρηθίδος I.S

O Homeru i Hesiodu i njihovu porijeklu i natjecanju

Svi se ljudi diče tvrdeći kako su Homer i Hesiod, božanstveni pjesnici, njihovi sugrađani. No Hesiod je, naznačivši vlastitu domovinu, odvratio od nadmetanja sve gradove kad je kazao kako se njegov otac

*naseli ūz sām Helikōn¹ u Askri², bijednome selu,
s ostrim zimama, ljetima teškim, a ugodnom nikad.³*

A za Homera tako reći svi gradovi i njihovi stanovnici govore da se rodio kod njih.⁴ Prije svih Smirnjani⁵ tvrde da je on bio sin Meleta, njihove rijeke,⁶ i nimfe Kreteide⁷, te da se najprije zvao Melesigen, a da je kasnije, kad je oslijepio, promijenio ime u Homer, jer je to kod njih uobičajen naziv za slijepce.⁸ Hijani⁹ opet iznose dokaze govoreći da je on njihov građanin i da još postoje neki iz njegova roda koji sami sebe zovu Homerovićima. Kolofonjani¹⁰ čak pokazuju i mjesto na kojem je — tvrde — podučavao čitanje i pisanje¹¹ i započeo svoje djelo, a najprije je spjevao *Margita*¹².

1 *Helikon* (1749 m) planinski je masiv u Beotiji, legendarno sjedište Muza.

2 *Askra* je selo ispod Helikona u koje se Hesiodov otac doselio iz Male Azije.

3 Stihovi su iz Hesiodovih *Poslova i dana* (639-640); u Bazalinu prijevodu (Hesiod, **Poslovi i dani**, Matica hrvatska, Zagreb 1970, preveo A.Bazala) oni glase:

*Blizu Helikona sjeo, u Askri, tužnome selu,
Hudom u zimi, nemilom ljeti, nikada dobrom.*

4 Ova opća želja Grka da se mogu pohvaliti Homerovim porijeklom iskazana je u dvama znamenitim heksametrima (Gellius, *Noctes Atticae* III, 11):

Ἐπτὰ πόλεις διερίζουσιν περὶ ὄριζαν Ὀμήρου,
Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφών, Σαλαμίς, Χίος, Ἄργος, Ἀθήναι.
*Sedam se gradova gloži o Homerov korijen: Atena,
Smirna, Kolōfōn, Rodos, Hij, Salamina i Argos.*

5 *Smirna* je maloazijski grad na obali Egejskog mora, današnji Izmir u zapadnoj Turskoj.

6 *Melet* je rječica kraj Smirne i njezin bog. Po njemu bi pravo ime Homerovo moglo biti *Melesigen* "sin Meletov".

7 *Kreteida* je nimfa, kći Kreteja, sina Eolova.

8 Naime, riječ ὀμηρος u eolskom dijalektu značila je "slijepac".

9 *Hij* je veliki otok uz maloazijsku obalu u Egejskom moru, zapadno od Smirne.

10 *Kolofon* je također maloazijski grad južno od Smirne.

11 U originalu piše γράμματτα, što bi značilo da je Homer bio γραμματεὺς, tj. "osnovnoškolski" učitelj jezika.

12 *Margit* je sasvim fragmentarno sačuvan podrugljivi epilij (u heksametrima s umetnutim jampskim trimetrima) koji se do 3.st. pripisivao Homeru, no potječe vjerojatno iz 7. ili 6.st.pr.n.e.

Περὶ δὲ τῶν γονέων αὐτοῦ πάλιν πολλή διαφωνία παρὰ πᾶσιν ἐστίν. Ἑλλάνικος μὲν γὰρ καὶ Κλεάνθης Μαίονα⁴ λέγουσιν, Εὐγαίων⁵ δὲ Μέλητα, Καλλικλῆς δὲ Δμασαγόραν⁶, Δημόκριτος δὲ ὁ Τροιζήνιος Δαήμονα ἔμπορον, ἔνιοι δὲ Θαμύραν, Αἰγύπτιοι δὲ Μενέμαχον ἱερογραμματέα⁷, εἰσὶ δὲ οἱ Τηλέμαχον τὸν Ὀδυσσεῶς. μητέρα δὲ οἱ μὲν Μῆτιν, οἱ δὲ Κρηθείδα, οἱ δὲ Θεμιστήν⁸, οἱ δὲ Ὑγρηθῶ⁹, ἔνιοι δὲ Ἰθακησίαν τινὰ ὑπὸ Φοινίκων ἀπεμποληθεῖσαν, οἱ δὲ Καλλιόπην τὴν Μοῦσαν, τινὲς δὲ Πολυκάστην τὴν Νέστορος. Ἐκαλεῖτο δὲ Μέλης, ὡς δὲ τινὲς φασι Μελησιγένης, ὡς δὲ ἔνιοι Ἄλτης¹⁰. Ὀνομασθῆναι δὲ αὐτὸν φασὶ τινες Ὀμηρον διὰ τὸ τὸν πατέρα αὐτοῦ ὄμηρον δοθῆναι ὑπὸ Κυπρίων Πέρσαις, οἱ δὲ διὰ τὴν πῆρῳσιν τῶν ὀμμάτων. παρὰ γὰρ τοῖς Αἰολεῦσιν οὕτως οἱ πηροὶ καλοῦνται. Ὅπερ δὲ ἀκηκόαμεν ἐπὶ τοῦ θειοτάτου αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ εἰρημένον ὑπὸ τῆς Πυθίας περὶ Ὀμήρου, ἐκθησόμεθα.

- 4 corr.Sturz : ///βαίονα L
- 5 corr.Meineke : εὐ//αίων L
- 6 corr.Allen : μασσαγόραν LS
- 7 corr.Nauck : ///ρογραμματέα LS
- 8 corr.Allen : θεμίτην LS
- 9 corr.Westermann : εὐγρηθῶ LS
- 10 corr.Welcker : αὐλητήν LS

Što se tiče njegovih roditelja, ponovo se o tome među svima javlja veliko neslaganje. Naime, Helanik¹³ i Kleant¹⁴ kažu da je njegov otac bio Meon¹⁵, prema Eugeonu¹⁶ bio je to Melet¹⁷, prema Kaliklu¹⁸ Dmasagora, prema Demokritu Trezenjaninu¹⁹ trgovac Daemon; neki misle da je to bio Tamira²⁰, Egipćani govore da je to pisar²¹ Menemah, a po nekima i Telemah, sin Odisejev²². Za majku jedni kažu da je bila Metida²³, drugi Kreteida²⁴, treći Temista, četvrti Hirneto²⁵, neki smatraju da je to izvjesna Itačanka koju su prodali Feničani²⁶, neki da je ona Muza Kaliopa²⁷, a ima ih i koji misle da je Polikasta, kći Nestorova²⁸. Ime mu je bilo Melet, ili — kako drugi kažu — Melesigen, a prema trećima Alt. Neki kažu da je nazvan Homerom zbog toga što su njegova oca Ciprani dali kao taoca²⁹ Perzijancima, a drugi zbog oštećenja očiju: naime, tako se kod Eoljana³⁰ zovu slijepci. Iznijet ćemo što smo čuli da je o Homeru rekla Pitija³¹ božanskom caru Hadrijanu³². Kad ju je, naime,

- 13 *Helanik s Lezba*, logograf iz 5.st.pr.n.e., bavio se posebno izučavanjima genealogija.
- 14 *Kleant* je bio stoički filozof na prijelazu iz 4. u 3.st.pr.n.e. koji je proučavao Homerovo djelo.
- 15 *Meon* je jedan od mogućih Homerovih otaca, a prema drugoj verziji (v. bilješku 45) on je pjesnikov djed.
- 16 *Eugeon* (ili točnije: *Euagon*) sa Sama pripadao je starijim logografima, možda iz 5.st.pr.n.e. Sastavio je povijest svoje domovine, izgubljene *Samske anale*.
- 17 V. bilješku 6.
- 18 *Kaliklo iz Aharne*, sofist, bio je Gorgijin učenik i Sokratov suvremenik. Neki sumnjaju u to da je bio povijesna osoba.
- 19 *Demokrit iz Trezene* ne spominje se kao pisac ni u jednom drugom izvoru, pa Wilamowitz smatra da tekst treba ispraviti u: *Demetrije iz Trezene*, koji je gramatičar iz kasnijeg vremena i autor jednog spisa *Protiv sofista*.
- 20 *Tamira* je mitski pjevač junačkih pjesama, rodom iz Trakije, najznamenitiji nakon Orfeja, a Homer ga spominje u *Ilijadi* (B 595).
- 21 U originalu: ἑρογραμματοεὺς označava zapravo egipatskog svećenika-znanstvenika.
- 22 *Telemah*, sin itačkog kralja Odiseja i njegove žene Penelope, jedan je od glavnih likova *Odiseje*.
- 23 *Metida*, kći Titana Okeana i njegove žene Tetije, bila je boginja razboritosti.
- 24 V. bilješku 7.
- 25 Premda se u mitologiji spominje nekoliko poluboginja i žena pod imenom *Hirneto* i *Temista*, vjerojatno se ovdje ne radi ni o jednoj od njih.
- 26 Tj. stanovnica Odisejeva otoka koju su glasoviti antički trgovci i pomorci, semitski narod u Maloj Aziji, Feničani prodali kao robinju.
- 27 *Kaliopa* je Muza epskog pjesništva.
- 28 *Polikasta* je bila kći pilskog kralja Nestora, najstarijeg i najrazboritijeg od svih grčkih junaka pod Trojom.
- 29 "Ὀμηρος na grčkom znači "talac".
- 30 *Eoljani* su jedno od grčkih plemena koje je nastavalo južni dio kontinentalne Grčke, sjever Peloponeza i neke kolonije u Maloj Aziji. V. i bilješku 8.
- 31 *Pitija* je svećenica u Apolonovu hramu u Delfima koja je objavljivala Apolonova proročanstva i davala, nerijetko dvoznačne, odgovore na pitanja koja su bila postavljena.
- 32 *Hadrijan* je moćni rimski car koji je vladao od 117. do 138.g.

Τοῦ γὰρ βασιλέως πυθομένου πόθεν Ὀμηρος καὶ πίνος, ἀπεφοίβασε δι' ἑξαμέτρου τόνδε τὸν τρόπον·

Ἄγνωστόν μ' ἔρεαι γενεὴν καὶ πατρίδα γαῖαν
ἀμβροσίου σειρήνος. Ἔδος δ' Ἰθακήσιός ἐστιν,
Τηλέμαχος δὲ πατὴρ καὶ Νεστορὴ Ἐπικάστη
μήτηρ, ἥ μιν ἔτικτε βροτῶν πολὺ πάνσοφον ἄνδρα.

Οἷς μάλιστα δεῖ πιστεῦειν διὰ τε τὸν πυθόμενον καὶ τὸν ἀποκρινάμενον, ἄλλως τε οὕτως τοῦ ποιητοῦ μεγαλοφυῶς τὸν προπάτορα διὰ τῶν ἐπῶν δεδοξακότος.

Ἔνιοι μὲν οὖν αὐτὸν προγενέστερον Ἡσιόδου φασι εἶναι, τινὲς δὲ νεώτερον καὶ συγγενῆ. Γενεαλογῶσι δὲ¹¹ οὕτως. Ἀπόλλωνός φασι καὶ Θωώσης τῆς Ποσειδῶνος γενέσθαι Λίνου, Λίνου δὲ Πίερον, Πιέρου δὲ καὶ νύμφης Μεθώνης Οἶαγρον, Οἶαγρου δὲ καὶ Καλλιόπης Ὀρφέα, Ὀρφέως δὲ Ὀρτην, τοῦ δὲ Ἀρμονίδην, τοῦ δὲ Φιλοτέρπην, τοῦ δὲ Εὐφημον, τοῦ δὲ Ἐπιφράδην, τοῦ δὲ Μελάνωπον, τούτου δὲ Δῖου καὶ Ἀπέλλαιον, Δίου δὲ καὶ Πυκιμήδης τῆς Ἀπόλλωνος θυγατρὸς Ἡσιόδον καὶ Πέρσην. Πέρσου δὲ Μαίονα, Μαίονος δὲ θυγατρὸς καὶ Μέλητος τοῦ ποταμοῦ Ὀμηρον.

11 corr. Westermann : τε LS

vladar pitao odakle potječe Homer i čije je dijete, objasnila mu je u heksametrima ovako:

*Pitaš za nepoznat rod me i gdje je očinska gruda
besmrtnog pojca. On je s otoka Itake rodom,
njemu Telèmah je otac, a Nestora kći Epikàsta³³
majka, što rodi ga premudrog među ljudima smrtnim.*

Tim riječima doista treba vjerovati i zbog onoga koji je pitao i zbog onoga koji je odgovorio,³⁴ a i zato, uostalom, što je pjesnik tako veličanstveno epovima proslavio djeda³⁵.

Neki kažu da je on stariji od Hesioda, a prema drugima je mlađi od njega i s njim u srodstvu.³⁶ A to srodstvo izvode na ovaj način: kažu da je Lin³⁷ rođen od Apolona i Posejdonove kćeri Toose³⁸, od Lina je rođen Pijer³⁹, od Pijera i nimfe Metone⁴⁰ Eagar⁴¹, od Eagra i Kaliope Orfej⁴², od Orfeja Ort, od njega Harmonid, od njega Filoterp, od njega Eufem, od njega Epifrad, od njega Melanop, od njega Dij i Apelaj, od Dija i Pikimede⁴³, Apolonove kćeri, Hesiod i Pers⁴⁴, a od Persa Meon⁴⁵, a od kćeri Meonove i od rijeke Meleta⁴⁶ Homer.

33 *Epikasta* je inače starije ime za Edipovu majku (i ženu) Jokastu, a Nestorova se kći zove Polikasta – to kaže i Homer u *Odiseji* (γ 464), v. i bilješku 28.

34 Tj. zbog ugleda cara Hadrijana i boga Apolona.

35 Tj. Telemahova oca Odiseja.

36 Danas se sa sigurnošću tvrdi da su Homerovi epovi, iz 8.st.pr.n.e., stariji od djela Hesiodova, budući da je on živio oko 700.g.pr.n.e.

37 Pod imenom *Lin* u mitologiji se spominje više sinova Apolona, koji su svi naslijedili bar dio umjetničkog talenta svojeg oca.

38 *Toosa*, kći boga mora Posejdona, koju ne treba brkati s istoimenom nimfom, majkom Kiklopa Polifema.

39 *Pijer*, djed Orfejev, prema drugoj je verziji mita bio sin Makedona, eponima Makedonaca.

40 *Metona* je nimfa koja se obično navodi kao Pijerova sestra a ne žena.

41 *Eagar* je bog jedne rijeke u Trakiji, sjeveroistočnoj grčkoj pokrajini.

42 *Orfej* je glasoviti mitološki pjevač i glazbenik; prema jednoj verziji mita njegov je otac sam Apolon, a majka mu je Muza epskog pjesništva Kaliopa.

43 O većini likova spomenutih u ovom odlomku znamo jedino da pripadaju Homerovoj i Hesiodovoj genealogiji; kako ona ima više različitih verzija, i njihovi se rodbinski odnosi ponekad u tim verzijama razlikuju.

44 *Pers* je bio stvarni brat Hesiodov koji se spominje u autobiografskim dijelovima *Poslova i dana* i kojem se Hesiod više puta obraća (cf. 9-39 i 633-640): braća su međusobno vodila i parnicu oko očeva imanja.

45 *Meon* je ovdje Homerov djed a ne otac: v. bilješku 15.

46 V. bilješku 6. Homer bi tako bio Hesiodov praprančak!

Τινες δὲ συνακμάσαι φασὶν αὐτοὺς ὥστε καὶ ἀγωνίσασθαι ὁμόσε ἐν Αὐλίδι τῆς Βοιωτίας, ποιήσαντα γὰρ τὸν Μαργίτην Ὅμηρον περιέρχεσθαι κατὰ πόλιν ῥαψωδοῦντα, ἐλθόντα δὲ καὶ εἰς Δελφοὺς περὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ πυνθάνεσθαι τίς εἴη, τὴν δὲ Πυθίαν εἰπεῖν

Ἔστιν Ἴος νῆσος μητρὸς πατρίς, ἥ σε θανόντα
δέξεται. ἀλλὰ νέων παίδων αἴνιγμα φύλαξαι.

Τὸν δὰ ἀκούσαντα περίστασθαι μὲν τὴν εἰς Ἴον ἄφιξιν, διατρίβειν δὲ περὶ τὴν ἐκεῖ χώραν. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον Γανύκτωρ ἐπιτάφιον τοῦ πατρὸς Ἀμφιδάμαντος βασιλέως Εὐβοίας ἐπιτελῶν πάντας τοὺς ἐπισήμους ἄνδρας οὐ μόνον ἐώμη καὶ τάχει, ἀλλὰ καὶ σοφία ἐπὶ τὸν ἀγῶνα μεγάλας δωρεαῖς τιμῶν συνεκάλεσεν. Καὶ οὗτοι οὖν ἐκ τύχης, ὡς φασι, συμβαλόντες ἀλλήλοις ἦλθον εἰς τὴν Χαλκίδα. Τοῦ δὲ ἀγῶνος ἄλλοι τέτινες τῶν ἐπισήμων Χαλκιδέων ἐκαθέζοντο κριταὶ καὶ μετ' αὐτῶν Πανήδης¹², ἀδελφὸς ὢν τοῦ τετελευτηκότος. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν ποιητῶν θαυμαστώως ἀγωνισαμένων νικῆσαι φασι τὸν Ἡσίοδον τὸν τρόπον τοῦτον. προελθόντα γὰρ εἰς τὸ μέσον πυνθάνεσθαι τοῦ Ὀμήρου καθ' ἕν ἕκαστον, τὸν δὲ Ὅμηρον ἀποκρίνασθαι. Φησὶν οὖν Ἡσίοδος

Υἱὲ Μέλητος Ὅμηρε θεῶν ἄπο μήδεα εἶδωσ
εἶπ' ἄγε μοι πάμπρωτα τί φέρτατόν ἐστι βροτοῖσιν;

Ὅμηρος

Ἀρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον,
φύντα δ' ὅμως ὤκιστα πύλας Ἀίδαο περῆσαι.

Ἡσίοδος τὸ δεύτερον

12 corr.Rzach : πανοίδης L

Neki opet kažu da su njih dvojica bili u isto vrijeme u punom uzmahu tako da su se natjecali jedan s drugim u beotskoj Aulidi⁴⁷; naime, Homer je, kada je spjevao *Margita*, obilazio gradove recitirajući stihove kao rapsod⁴⁸, te je došao u Delfe i pitao koja je njegova domovina, a Pitija mu je rekla:

*Domovina je majci ti otok Ij⁴⁹ i, kad umreš,
primit će on te, no čuvaj se tajne mladih dječaka.⁵⁰*

A on, pošto je to čuo, izbjegavao je dolazak na Ij, ali je boravio u okolnim krajevima. U isto je vrijeme Ganiktor priredio pogrebne svečanosti u čast svojega oca Amfidamanta⁵¹, kralja Eubeje⁵², i pozvao je na natjecanje, dajući bogate darove, sve muževe znamenite ne samo po snazi i brzini nego i po mudrosti⁵³. I tako su oni, slučajno se — kako kažu — sastavši, došli u Halkidu⁵⁴. Za suce natjecanja bili su postavljeni i neki drugi znameniti Halkidani, a među njima i Paned⁵⁵, koji je bio brat pokojnikov. Premda su se oba pjesnika čudesno nadmetala, kažu da je Hesiod pobijedio na ovaj način: naime, izašao je u sredinu i pitao je Homera svaku stvar pojedinačno, a Homer mu je odgovarao. Hesiod je, dakle, kazao:

*Homere, Meletov sine što poznaješ namjere božje,
reci mi najprije što je za smrtnike najveće dobro.*

Homer odgovori:

*Pozemljaru je najbolje prvo da ne bude rođen;
bude li rođen, da prođe kroz dveri Hada⁵⁶ što prije.*

Ponovo upita Hesiod:

47 Aulida u Beotiji bila je grad nasuprot otoku Eubeji, ondje gdje je Eubejski zaljev najuži.

48 Rapsod je putujući recitator epskih pjesama.

49 Ij je jedan od Kikladskih otoka, južno od Para i Naksa.

50 Tajna mladih dječaka zagonetka je koju Homer neće znati riješiti, a to će biti znak da mu se bliži kraj života; v. završetak ovog teksta.

51 O Ganiktoru i Amfidamantu nema pouzdanih povijesnih podataka.

52 Eubeja je golem otok uz istočnu obalu Grčke; u drevno doba njezini su gradovi (Halkida, Eretrija) bili moćni polisi.

53 Umjetnička i — posebno — sportska natjecanja bila su u to vrijeme obavezan dio bogatih pogrebnih svečanosti.

54 Halkida je najznačajniji grad na Eubeji, smješten na Eripu, najužem dijelu Eubejskog zaljeva: beotska se Aulida (v. bilješku 47) nalazi točno nasuprot nje na kopnu.

55 Paned, brat Amfidamantov, bio je i njegov nasljednik na kraljevskom prijestolju.

56 Had je podzemni svijet.

Εἴπ' ἄγε μοι καὶ τοῦτο θεοῖς ἐπιείκελ' Ὀμηρε,
 τί θνητοῖς κάλλιστον¹³ ὀίεαι ἐν φρεσὶν εἶναι;

ὁ δέ·

Ὅππότη' ἂν εὐφροσύνη μὲν ἔχη κατὰ δῆμον ἅπαντα,
 δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζωνται ἀοιδοῦ
 ἡμενοὶ ἐξείης, παρὰ δὲ πλήθωσι τράπεζαι
 σίτου καὶ κρειῶν, μέθυ δ' ἐκ κρητῆρος ἀφύσσω
 οἰνοχόος φορέησι καὶ ἐγχείη δεπάεσσιν.
 Τοῦτό τί μοι κάλλιστον ἐνὶ φρεσὶν εἶδεται εἶναι.

Ῥηθέντων δὲ τούτων τῷ ἐπῶν, οὕτω σφοδρῶς φασι θυμασθῆναι τοὺς στίχους¹⁴ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὥστε χρυσοῦς αὐτοὺς προσαγορευθῆναι, καὶ ἔτι καὶ νῦν ἐν ταῖς κοιναῖς θυσίαις πρὸ τῶν δείπνων καὶ σπονδῶν προκατεύχεσθαι πάντας. Ὁ δὲ Ἡσίοδος ἀχθεσθεὶς ἐπὶ τῇ Ὀμήρου εὐήμερία ἐπὶ τὴν τῶν ἀπόρων ὥρμησεν ἐπερώτησιν καὶ φησι τοῦσδε τοὺς στίχους:

Μοῦσ' ἄγε μοι τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσόμενα πρὸ τ' ἐόντα
 τῶν μὲν μηδὲν ἄειδε, σὺ δ' ἄλλης μνησαὶ ἀοιδῆς.

Ὁ δὲ Ὀμηρος βουλόμενος ἀκολούθως τὸ ἄπορον λῦσαι φησὶν:

Οὐδέ ποτ' ἀμφὶ Διὸς τύμβω καναχῆποδες ἵπποι¹⁵
 ἄρματα συντρίψουσιν ἐρίζοντες περὶ νίκης.

Καλῶς δὲ καὶ ἐν τούτοις ἀπαντήσαντος ἐπὶ τὰς ἀμφιβόλους γνώμας ὥρμησεν ὁ Ἡσίοδος, καὶ πλείονας στίχους λέγων ἠξίλου καθ' ἕνα ἕκαστον συμφώνως ἀποκρίνασθαι

13 Ὡ[ΗΤΟΙΣ ΚΑΑ] Δ rest.Rzach : θώητοῖσιν ἄοιστον LS

14 ...[ΧΟΥΣ] Δ rest.Rzach : τὰ ἔπη LS

15 καναχῆποδες om. LS : expleverat Barnes

*Deder, reci mi ì tō, Homere, bozima nalik,
što ti se čini da najljepše smrtniku ù srcu godi.*

A on odgovori:

*Kada veselje zavlada među čitavim pukom,
kada pjevače po kućama slušaju gosti na gozbi,
uokrug sjede, a pred njima stoje stolovi puni
kruha i mesa, dok grabi iz bačve vinotoča slatko
vino i raznosi, ulijeva svakom u njegovu čašu —
to mi se upravo najljepšim ù srcu čini od svega.⁵⁷*

A kad je izrekao te riječi, kažu da su se Grci tako silno zadivili ovim stihovima da su ih nazvali zlatnima, pa ih još i danas svi izgovaraju kao molitvu kod zajedničkih žrtvovanja prije gozbi i izlivanja vina⁵⁸. A Hesiod, ozlojeđen Homerovim uspjehom, počne ispitivati nerješive zagonetke⁵⁹ i izgovori ove stihove:

*Muzo, hajde ni sadašnjost niti budućnost ni prošlost
nemoj mi uopće pjevati, druge se prisjeti pjesme.*

A Homer, u želji da u nastavku razriješi nerješivo, reče:

*Nikada oko Zeusova groba konji uz topot
neće slupati kola dok se zbog pobjede spore.⁶⁰*

Budući da mu se i u tome lijepo suprotstavio, Hesiod krene na dvoznačne izreke i govorio je više stihova zahtijevajući da mu Homer na svaki

57 *Odiseja* v. 6-11. U Maretićevu i Ivšićevu prijevodu (Homer, **Odiseja**, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1987, preveo T.Maretić, pregledao i priredio S.Ivšić) stihovi glase:

*Kad je u narodu svak u veselju, i kada su gosti
U kući i svi sjede po redu i slušaju pjesmu
Od pjevača, a uz njih na stolu mnogo je svega,
Mesa i hljeba mnogo imade, a iz krčága
Grabi vinotoča vino i gost'ma u vrčeve toči;
To mi se čini u mojoj u duši najljepše da je.*

58 *Izlijevanje vina* oblik je žrtve bogovima na početku gozbe i kod sklapanja ugovora.

59 Riječ je o doskočicama u kojima se iskazuje paradoksalna tvrdnja koja je, na prvi pogled, logički nerazrješiva (τὰ ἄπορα).

60 Na Hesiodov zahtjev da opjeva nešto što se nikada nije dogodilo niti će se dogoditi, Homer spominje konjske trke na pogrebnim svečanostima u čast *bemrtnog* vrhovnog boga Zeusa.

τὸν Ὅμηρον. Ἔστιν οὖν ὁ μὲν πρῶτος Ἡσιόδου, ὁ δὲ ἐξῆς Ὅμηρου, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ δύο στίχων τὴν ἐπερώτησιν ποιουμένου τοῦ Ἡσιόδου

Δεῖπνον ἔπειθ' εἴλοντο βοῶ κρέα καὺχένας ἴππων
ἐκλυον ἰδρώοντας, ἐπεὶ πολέμοιο¹⁶ κορέσθην.

Καὶ Φρύγες, οἱ πάντων ἀνδρῶν ἐπὶ νηυσὶν ἄριστοι
ἀνδράσι ληιστήρσιν ἐπ' ἀκτῆς δόρπον ἐλέσθαι.

Ἡρακλῆς ἀπέλυσεν ἀπ' ὧ καμπύλα τόξα
χερσὶ βαλῶν ἰοῖσιν ὄλων¹⁷ κατὰ φύλα Γιγάντων.

Οὔτος ἀνὴρ ἀνδρός τ' ἀγαθοῦ καὶ ἀνάκιδός ἐστι
μητρός, ἐπεὶ πόλεμος χαλεπὸς πάσῃσι γυναιξίν.

Οὔτ' ἄρ' σοὶ γε πατὴρ ἐμίγη καὶ πότνια μήτηρ
σῶμα τό γ' ἐσπείραντο διὰ χρυσέην¹⁸ Ἀφροδίτην

Αὐτὰρ ἐπεὶ δμηθήη γάμω Ἄρτεμις ἰοχέαιρα
Καλλιστῶ κατέπεφνεν ἀπ' ἀργυρέοιο¹⁹ βιοῖο.

Ὡς οἱ μὲν δαίνυντο πανήμεροι, οὐδὲν ἔχοντες
οἴκοθεν, ἀλλὰ παρεῖχεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων.

Δεῖπνον δειπνήσαντες ἐνὶ σποδῶ αἰθαιαλέοσση
σύλλεγον ὅστέα λευκὰ Διὸς κατατεθνηῶτος
παιδὸς ὑπετθίμου Σαρπηδόνοσ ἀντιθέοιο.

Ἡμεῖσ δ' ἄμ πεδίον Σιμοέντιον ἤμενοι αὐτῶσ²⁰

16 ed.Steph. : πτολέμου LS

17 corr.Allen : οὔλων L

18 em.Allen : χρυσήν LS

19 em.Allen : ἀργυρέοιο LS

20 em.Barnes : οὔτως LS

pojedini od njih prikladno odgovori. Prvi je, dakle, stih Hesiodov, a nakon toga slijedi Homerov; ponekad je Hesiod postavljao pitanje i u dva stiha:

*Počese jesti goveđe meso i vratove konja
znojne razuzdaše, jer se silno umoriše ratom.*⁶¹

*Frigijci koji su najbolji od svih ljudi kod lađa
treba li gusarima na obali ukrasti ručak.*⁶²

*Heraklo odloži luk savijen sa svojih ramena
rukama – pobivši strijelom cijelo Giganta pleme.*⁶³

*Ovaj je sin muškarca hrabra, no plašljiva ipak
njemu je majka, jer rat je pretežak ženama svima.*

*Nije ti doista otac obljubio gospođu majku,
s pomoću zlačane Afrodite oplodiše tijelo.*⁶⁴

*Strijelama vješta Artemida, kad se vezala brakom
mila Kalisto, ubi je pogotkom srebrna luka.*⁶⁵

*Cijelog se gošćahu dana, a nisu imali ništa
od kuće, dade im sve Agamemnon*⁶⁶, ljudima vladar.

*Kad se pogostiše gozбом, tu u pepeo crni
biješe su oni sabrali kosti mrtvoga Zeusa
sina, bogolikog Sarpedona, hrabrog veđma.*⁶⁷

61 Paradoks je u tome što se konjska šija, dakako, ne može jesti. Inače je distih gotovo doslovno preuzet iz Aristofanova *Mira* (1280 sq.).

62 *Frigijci*, stanovnici maloazijske pokrajine, u Grčkoj su poslovično bili smatrani nesposobnima bilo za što drugo osim za to da budu (lijeni) robovi-sluge, tako da nisu mogli nikako biti vješti mornari. Osim toga frigijski su robovi bili notorni kradljivci.

63 Bilo je, čini se, nezamislivo da Heraklo, najveći od svih junaka, skine svoj luk: Homer pokušava "spasiti" paradoks tako da ustvrdi kako je Heraklo obavio do kraja svoj posao protiv Giganta, dugokosih divova koji su napali samog Zeusa, a on ih je upravo uz Heraklovu pomoć svladao.

64 Nije sasvim jasno na koji je način došlo do začeca bez tjelesnog kontakta između oca i majke; čini se da Homer ovdje uvodi *Afroditu*, boginju ljubavi, kao da je ona neka vrsta *deus ex machina*.

65 *Artemida*, boginja lova, bila je zakleta protivnica braka, tako da Homer, razrješujući paradoks, spominje njezinu pratilju i prijateljicu *Kalisto*: prema mitu, u nju se zaljubio i osvojio ju je sam Zeus, no nije je ubila Artemida već ju je Hera, Zeusova žena, za kaznu pretvorila u medvjedicu.

66 *Agamemnon* je mikenski vladar i vrhovni zapovjednik grčke vojske pod Trojom.

67 Ponovljeni paradoks s mrtvim Zeusom (v. bilješku 60) Homer izbjegava spominjanjem *Sarpedona*, sina Zeusa i Laodamije, koji se u trojanskom ratu hrabro borio na strani Trojanaca i herojski poginuo u dvoboju s Patroklom.

ἴομεν ἐκ νηῶν ὁδὸν ἀμφ' ὤμοισιν ἔχοντες
φάσγανα κωπήεντα καὶ αἰγανέας δολιχαύλους.

Δῆ τότ' ἀριστῆες κοῦροι χεῖρεσσι θαλάσσης
ἄσμενοι ἐσσυμένως τε ἀπείρυσαν ὠκύαλον ναῦν.

Κολχίδ' ἄπειθ' ἴκοντο καὶ Αἰήτην βασιλῆα
φεύγον, ἐπεὶ γίγνωσκον ἀνέστιον ἦδ' ἀθέμιστον.

Αὐτὰρ ἐπεὶ σπευσάν τε καὶ ἔκπιον οἶδμα θαλάσσης
ποντοπορεῖν ἤμελλον ἐυσσέλμων ἐπὶ νηῶν.

Τοῖσιν δ' Ἀτρεΐδης μεγάλ' εὔχετο πᾶσιν ὀλέσθαι
μηδέ ποτ' ἐν πόντῳ, καὶ φωνήσας ἔπος ἠῦδα
ἐσθίειτ' ὦ ξεῖνοι, καὶ πίνετε, μηδέ τις ὑμῶν
οἴκαδε νοστήσειε φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν
πημανθίεις, ἀλλ' αὐτίς²¹ ἀπήμονες οἴκαδ' ἴκοισθε.

Πρὸς πάντα δὲ τοῦ Ὀμήρου καλῶς ἀπαντήσαντος πάλιν φησὶν ὁ Ἡσίοδος:

Τοῦτό τι δὴ μοι μοῦνον ἀειρομένῳ κατάλεξον,
πόσσοι ἄμ' Ἀτρεΐδῃσιν ἐς Ἴλιον ἤλθον Ἀχαιοί;

Ὅ δὲ διὰ λογιστικοῦ προβλήματος ἀποκρίνεται οὕτως:

Πεντήκοντ' ἦσαν πυρὸς ἐσχάραι, ἐν δὲ ἐκάστη
πεντήκοντ' ὀβελοί, περι δὲ κρέα πενήκοντα.
τρὶς δὲ τριηκόσιοι περι ἔν κρέας ἦσαν Ἀχαιοί.

21 em.Allen : αὐτίς LS

*Mi u dolini Simoenta⁶⁸ sjedeći upravo tako
krenusmo odmah od lađa nà pūt oko raménā
noseći mačeve s drškom i dugocijevna koplja.⁶⁹*

*Tada mladići plemenita roda rukom od mora
s voljom i hitro odvukoše lađu brzoplovku onu.⁷⁰*

*Zatim posjete Kolhidu oni i Eeta kralja,
znajući da je bezakonik bezdomni, izbjeci htješe.⁷¹*

*Izlivši na žrtvenik i isпивši valove morske
namjere oni preploviti lađama građenim čvrsto.⁷²*

*Za njih se sve Atrejević⁷³ molio nà mōru silno
da ne stradaju nikad, pa prozbori rjječ i reče:
'Jedite, stranci, i pijte, i neka nitko se od vas
ne vrati svojoj kući u milu očinsku zemlju
štetu pretrpjev, već stignite odmah kući bez štēte.'⁷⁴*

Pošto je Homer na sve tako lijepo odgovorio, ponovo reče Hesiod:

*Samo mi još odgovòri na pitanje moje: koliko
dođe s Atrejevićima Ahējācā pod Ilij?⁷⁵*

A on odgovori ovako u obliku matematičkog problema:

*Bješe pedeset ognjišta vatre, ognjište svako
ražnjeva ima pedeset, s pedeset obroka mesa:
triput po trista je Grka oko obroka svakog.*

68 *Simoent* je rijeka u podnožju Troje.

69 Ne sasvim jasan paradoks ovdje je sveden na neobičnost iskaza *put oko ramena*.

70 I ovdje je nelogičan izraz *rukom od mora*.

71 *Eet*, sin boga sunca Helija, kralj je *Kolhide*, zemlje na istočnoj obali Crnoga mora na obroncima Kavkaza. Iz priče o zlatnom runu i Argonautima i njihovu vodi Jasonu znamenit je kao negostoljubiv domaćin i varalica, tako da mu nitko ne bi išao u posjete.

72 Na žrtvenik se izljičevalo vino, a ne morski valovi, koji se, dakako, nisu mogli ni piti. Prijevod bi bio razumljiviji da je iza *isпивši* stavljen zarez, ali time bi bila poništena nelogičnost u Hesiodovu iskazu.

73 *Atrejevići* su Agamemnon i Menelaj, sinovi mikenskog kralja Atreja.

74 Ovdje je Hesiodov iskaz sadržan u četirna stihovima, a samo je posljednji stih Homerov odgovor.

75 *Ilij* je drugo ime za Troju, kao što su *Ahejci* metonimija za Grke.

Τούτο δὲ εὐρίσκεται πλῆθος ἄπιστον· τῶν γὰρ ἐσχαρῶν οὐσῶν πεντήκοντα ὀβελίσκοι γίνονται πεντακόσιοι καὶ χιλιάδες β', κρεῶν δὲ δεκαδύο μυριάδες ἀκαὶ χιλιάδες ε'. Ἀχαιῶν δὲ ἑνδεκακισχίλια καὶ διακοσαὶ καὶ ν' μυριάδες²². Κατὰ πάντα δὴ τοῦ Ὀμήρου ὑπερπερὸντος φθονῶν ὁ Ἡσίωδος ἄρχεται πάλιν·

Υἱὲ Μέλητος Ὀμηρ' εἶ περ τιμῶσί σε Μοῦσαι,
ὡς λόγος, ὑψίστοιο Διὸς μεγάλιο θύγατρες,
λέξον μέτρον ἐναρμόζων²³ ὅ τι δὴ θνητοῖσι
κάλλιστόν τε καὶ ἔχθιστον. ποθέω γὰρ ἀκοῦσαι.

Ὁ δὲ φησι·

Ἡσίωδ' ἔκγονε Δίου ἐκόντα με ταῦτα κελεύεις
εἰπεῖν· αὐτὰρ ἐγὼ μάλα τοι πρόφρων ἀγορεύσω.
Κάλλιστον μὲν τῶν ἀγαθῶν ἔσται μέτρον εἶναι
αὐτὸν ἑαυτῶ, τῶν δὲ κακῶν ἔχθιστον ἀπάντων·
ἄλλο δὲ πᾶν ὅ τι σῶ θυμῷ φίλον ἐστὶν ἐρώτα.

Πῶς ἂν ἄριστ' οἰκοῖντο πόλεις καὶ ἐν ἤθεσι ποίους;
Εἰ μὴ κερδαίνειν ἀπὸ τῶν αἰσχυρῶν ἐθέλοιεν,
οἱ δ' ἀγαθοὶ τιμῶντο²⁴, δίκη δ' ἀδίκουσιν ἐπέλη.

Εὐχεσθαι δὲ θεοῖς ὅ τι πάντων ἐστὶν ἄμεινον;
Εὐνοῦν εἶναι ἑαυτῶ ἀεὶ χρόνον ἐς τὸν ἅπαντα.

Ἐν δ' ἐλάχιστῳ ἄριστον ἔχεις²⁵ ὅ τι φύεται εἰπεῖν;
Ὡς μὲν ἐμῇ γνώμῃ φρένες ἐσθλαὶ σώμασιν ἀνδρῶν.

Ἡ δὲ δικαιοσύνη τε καὶ ἀνδρείη δύναται τί;
Κοινὰς ὠφελίας ἰδίους μόχθοισι πορίζειν.

Τῆς σοφίης δὲ τί τέκμαρ ἐπ' ἀνθρώποισι πέφυκεν;
Γιγνώσκειν τὰ παρόντ' ὀρθῶς, καιρῷ δ' ἅμ' ἔπεσθαι.

Πιστεῦσαι δὲ βροτοῖς ποῖον χρέος ἄξιόν ἐστιν;
Ὅς αὐτὸς κίνδυνος ἐπὶ πραχθεῖσιν ἔπηται.

Ἡ δ' εὐδαιμονίη τί ποτ' ἀνθρώποισι καλεῖται;
Λυπηθέντ' ἐλάχιστα θανεῖν ἠσθέντα τε²⁶ πλεῖστα.

22 add.Boissonade

23 corr.Boissonade : ἐναρμόζον LS

24 em.Rzach : τιμοῖντο LS

25 corr.Hutchinson : ἔχειν σ' LS

26 add.Allen : om.LS

Toliko se mnoštvo čini nevjerojatnim: ako je bilo pedeset ognjišta, ražnjeva ima dvije i po tisuće, a mesa stodvadeset i pet <tisuća: Ahejaca je, dakle, bilo stodvanaest milijuna i petsto tisuća>. ⁷⁶ Kako je Homer u svemu bio bolji, Hesiod, zavidan, opet započne:

*Homere, Meletov sine, ako si Muzama mio,
kao što pričaju, kćerima velikog najvišeg Zeusa,
reci u prikladnu stihu što je za smrtnike stvarno
najbolje, što je pak najgore; to bih volio čuti.*

A on reče:

*Potomče Dijov, Hesiode, tvoj mi je zahtjev da ò tòm
zborim drag, te ću doista rado ovako ti reći.
Bit će za čestite najbolje sami sebi da budu
mjerom, dok je za loše najgore to baš od svega.
I drugō sve me pitaj srcu što ti je drago.*

*Kako se, kojim zakonom, najbolje upravlja gradom?
Kad se ne želi opačinom steći neki dobitak,
kad se čestiti cijene, a pravda neprave stiže.*

*Što je od svega bolje od bogova moliti, kaži.
Da nam milostivi budu uvijek i u svakō doba.*

*Što bi najkraće rekao da je najbolje svima?
Moje je mnjenje: junačko srce u muževnu tijelu.*

*Kakvo dobro pridonijeti mogu poštenje i hrabrost?
Opću ostvariti korist pojedinačnim trudom.*

*Što su među ljudima znakovi mudrosti prave?
Spoznati točno zbilju i slijediti priliku zgodnu.*

*Kakva je nevolja prava da stekneš vjeru u ljude?
Ona u kojoj tek nakon djela slijedi opasnost.*

*Što to uopće ljudi mogu nazivati srećom?
Umru li najmanje tuge proživjev a mnogo veselja.*

76 Na osnovi računice: $50 \times 50 \times 50 \times 3 \times 300 = 112.500.000$.

Ῥηθέντων δὲ καὶ τούτων, οἱ μὲν Ἕλληνες πάντες τὸν Ὅμηρον ἐκέλευον στεφανοῦν, ὁ δὲ βασιλεὺς Πανήδης²⁷ ἐκέλευσεν ἕκαστον τὸ κάλλιστον ἐκ τῶ ἰδίων ποιημάτων εἶπειν. Ἡσίοδος οὖν ἔφη πρῶτος

Πληιάδων Ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων
ἄρχεσθ' ἀμήτου, ἀρότιοί τε δυσσομενάων
αἰ δὴ τοι νύκτας τε καὶ ἡμέρας τεσσαράκοντα
κεκρύφαται, αὗτις²⁸ δὲ περιπλομένου ἐνιαυτοῦ
φαίνονται, τὰ πρῶτα χαρασσομένοι σιδήρου.
Οὗτός τοι πεδίων πέλεται νόμος, οἷ τε θαλάσσης
ἐγγύθι ναιετάουσ', οἷ τ' ἄγγεα²⁹ βησσήεντα
πόντου κυμαίνοντος ἀπόπροθι πίονα χώρον
ναίουσιν. γυμνὸν σπείρειν, γυμνὸν δὲ βοωτεῖν,
γυμνὸν τ'³⁰ ἀμάειν, ὅτ' ἂν ὄρια πάντα πέλωνται.

Μεθ' ὃν Ὅμηρος

Ἄμφι δ' ἄρ' Αἴαντας δοιοὺς ἴσταντο φάλαγγες

27 corr.Rzach : πανοῶδης LS

28 em.Allen : αἰθις LS

29 corr.Allen : δ' ἄγγεα LS

30 corr.Allen : γυμνοὺς θ' LS

Kad je i to rekao, svi su Grci htjeli dati Homeru pobjednički vijenac, ali kralj Paned⁷⁷ zapovjedi da svaki od njih izgovori najljepše stihove iz vlastitih djela. Prvi je stoga govorio Hesiod:

*Kada Plejade, Atlanta kćeri,⁷⁸ izlaze, treba
žetvom započeti, kada zalaze, oranje počni;
one su četrdeset skrivene dana i noći
punih, zatim, dok godina svojim prolazi tokom,
one se ukažu:⁷⁹ tad se prvi put srpovi oštire.
Takav ti zakon vlada na polju za one što blizu
mora stanuju, a i za one što borave na tlu
plodnom daleko od uzbibanoga mora u dolu
dubokom: treba gol da siješ, gol i da oreš,
gol i da žanješ,⁸⁰ i plodan svaki bit će ti urod.⁸¹*

Nakon toga je govorio Homer:

Oko dvojice Ajanta⁸² bojni redovi moćni

77 V. bilješku 55.

78 *Plejade*, sedam kćeri Titana *Atlanta* (diva koji na ramenima drži čitav nebeski svod), ubile su se od žalosti za svojim sestrama *Hijadama*, pa ih je i jedne i druge Zeus pretvorio u zvijezde. Nalaze se u sazviježđu *Bika* (kod nas se zovu *Vlašići*).

79 Četrdeset dana između "zalaska" i "izlaska" *Plejada* protječe otprilike od početka travnja do prve polovice svibnja. Prema kompjutorskim proračunima 700.g.pr.n.e. u kontinentatnoj Grčkoj Sunce je svojim bljeskom onemogućavalo vidljivost *Plejada* u razdoblju od 5. travnja do 9. svibnja (ovisno o mjestu promatranja i subjektivnim sposobnostima promatrača, period je mogao biti i nešto dulji). Za ove dragocjene podatke (koji dokidaju nedoumice što ih ostavljaju kontroverznosti većine dosadašnjih komentara) dugujem zahvalnost dr. Gustavu Krenu, suradniku *Zvezdarnice* u Zagrebu.

80 Tj. u vrijeme vrućina.

81 *Poslovi i dani* 383-392, u *Bazalinu* (v. bilješku 3) prijevodu:

*Plejade, Atlanta kćeri, na nebu kad se pojave,
Trebalo početi žetvu, kad zađu, orati pođi.
Četrdeset se dana i noći skrivaju one,
Ali u krugu godine kada se pomole opet,
Istom je onda vrijeme za žetvu da željezo oštiriš.
Takav je zakon polja za one koji uz more
Stanuju, kd i za one, tamo, u pitomu dolu,
Dalje od mora burnog, što tustu imaju zemlju:
Goli treba da siju i goli zemlju da oru,
Goli da kose, žele li *Demetrin* posao svaki
U pravi čas da svrše...*

82 *Dvojica Ajanta* dva su glasovita grčka junaka iz trojanskog rata: "veliki Ajant" bio je, nakon *Ahileja*, najhrabriji od svih Grka, a "mali Ajant" posebno se isticao u borbi kopljem.

καρτεραί, ἄς οὔτ' ἄν κεν Ἄρης ὀνόσαιτο μετελθὼν
οὔτε κ' Ἀθηναίη λαοσσόος. Οἱ γὰρ ἄριστοι
κρινθέντες Τρῳάς τε καὶ Ἑκτορα δίον ἔμιμνον
φράξαντες δόρυ δουρί, σάκος σάκει προθελύμῳ.
ἄσπις δ' ἄσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ,
ψαῦον δ' ἵππόκομοι κόρυθες λαμπροῖσι θάλοισι
νευόντων. ὡς πυκνοὶ ἐφέστασαν ἀλλήλοισιν.
Ἔφριξεν δὲ μάχη φθεισιμβροτος ἐγχείησι
μακραῖς, ἄς εἶχον ταμεσίχροας. Ὅσσε δ' ἄμερδεν
αὐγὴ χαλκείη κορύθων ἄπο λαμπομενάων
θωρήκων τε νεοσμῆκτων σακέων τε φαιινῶ
ἐρχομένων ἄμυδις. Μάλα κεν θρασυκάρδιος εἶη
ὅς τότε γηθήσειεν ἰδὼν πόνον οὐδ' ἀκάχοιτο.

Θαυμάσαντες δὲ καὶ ἐν τούτῳ τὸν Ὅμηρον οἱ Ἕλληνας ἐπήνουν³¹, ὡς παρὰ τὸ προσῆκον
γεγονότων τῶν ἐπῶν, καὶ ἐκέλευον διδόναι τὴν νίκην. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν Ἡσίοδον
ἔστεφάνωσεν εἰπὼν δίκαιον εἶναι τὸν ἐπὶ γεωργίαν καὶ εἰρήνην προκαλούμενον νικᾶν, οὐ
τὸν πολέμους καὶ σφαγὰς διεξιόντα. Τῆς μὲν οὖν νίκης οὕτω φασὶ τυχεῖν τὸν Ἡσίοδον καὶ
λαβόντα τρίποδα χαλκοῦν ἀναθεῖναι ταῖς Μούσαις ἐπιγράψαντα

Ἡσίοδος Μούσαις Ἐλικωνίσι τόνδ' ἀνέθηκεν
ῥῆμῳ νικήσας ἐν Χαλκίδι θεῖον Ὅμηρον.

31 em.Allen : ἐπεινουν L

stanu, koje u sukobu prezreo ne bi ni Ares⁸³
 niti Atena⁸⁴ što razgoni vojske. Najbolji òd svih,
 birani, Hektora čekahu divnog⁸⁵, s njim i Trojance,
 zbijenim kopljem do koplja, čvrstim štitom do štita;
 štitnik podupire štitnik, kaciga kacigu, junak
 opet junaka, konjogrivne kacige rubom se tĉĉu
 kad se nagnu: tako su zbijeni stajali oni.⁸⁶
 Tad se nakostriješi bitka ljudomorna dugim veòma
 kopljima, onima kojim siječe se koža, a oči
 sasvim zaslijepē od mjedena sjaja s kaciga svijetlih,
 s oklopa nanovo ulaštenih, sa štitova sjajnih,
 dok su stizali zajedno. Vrlo srčan bi bio
 tko bi bez tuge s veseljem tešku promatrao bitku.⁸⁷

Zadivljeni i time, Grci su hvalili Homera da mu pjesme nadilaze uobičajenu vrijednost i predlagali su da se on proglasi pobjednikom. Ali kralj⁸⁸ dodijeli pobjednički vijenac Hesiodu uz objašnjenje da je pravo da pobijedi onaj koji poziva na poljodjelstvo i mir, a ne onaj koji pripovijeda o ratu i pokoljima. Pričaju da je Hesiod, dakle, ovako zadobio pobjedu i da je osvojen mjeden tronožac posvetio Muzama uz natpis:

*Muzama s Helikóna Hesiod pokloni ovo
 pošto u Halkidi pjevom božanskog Homera sulada.*

83 Ares, sin Zeusa i Here, bio je bog rata.

84 Atena, boginja mudrosti i zaštitnica Grka pod Trojom, također je bila vrlo vješta ratnica.

85 Hektor, najstariji sin kralja Prijama, najveći je trojanski heroj.

86 Ilijada N 126-133, u Maretićevu i Ivšićevu prijevodu (Homer, **Ilijada**, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1987, preveo T. Maretić, pregledao i priredio S. Ivšić):

*Okolo Ajasa dva se porédajū čete,
 Kojima ne bi, da dode, ni Ares zabavit mogo,
 Ne bi ni razbivojska Atena, jerbo po izbor
 Najbolji stāše junāci Trojānce i Hektora čekat
 Štĉtom poklōpĉviši štit i koplje naslōnĉv na kōplje,
 Štit se sa štitom sāsta i sā šljemom šljem i s junākom
 Junak, konjōgrivnĉ šljemi dođtrnuše sjajne brantke,
 Kad bi se nagnuli momci; tolikō se sābiše gusto.*

87 Ilijada N 339-344, u Maretićevu i Ivšićevu prijevodu (v. prethodnu bilješku):

*U bici – pogubi ljudskoj – zastřše dugačka koplja,
 Koja meso sijēkū, u rukama njihovim; a oči
 Zasljepļĉvō je sjaj sa mjedenih kaciga sv'jetlih
 Ā sjāj oklopa novih i glatkih štĉtĉvōv sjajnih,
 Kada šētaše vojska; veòma smjelan bi bio,
 Tko bi se mucu toj vesēlio nimalo tužan!*

88 Tj. Paned, v. bilješku 55.

Τοῦ δὲ ἀγῶνος διαλυθέντος διέπλευσεν ὁ Ἡσίοδος εἰς Δελφούς χρησόμενος καὶ τῆς νίκης ἀπαρχὰς τῷ θεῷ ἀναθήσων. Προσερχομένου δὲ αὐτοῦ τῷ ναῷ ἔνθεον γενομένην τὴν προφήτιν φασιν εἶπεῖν

Ἦλβιος οὗτος ἀνὴρ ὃς ἐμὸν δόμον ἀμφιπολεύει,
Ἡσίοδος Μούσησι τετιμένος ἀθανάτησιν·
τοῦ δ' ἦ τοι κλέος ἔσται ὄσσην τ' ἐπικίδναται ἤως.
Ἄλλὰ Διὸς πεφύλαξο Νεμείου κάλλιμον ἄλλος·
κεῖθι δέ τοι θανάτοιο τέλος πεπρωμένον ἔστιν.

Ὁ δὲ Ἡσίοδος ἀκούσας τοῦ χρησμοῦ, τῆς Πελοποννήσου μὲν ἀνεχώρει νομίσας τὴν ἐκεῖ Νεμέαν τὸν θεὸν λέγειν, εἰς δὲ Οἰνόην τῆς Λοκρίδος ἐλθὼν καταλύει παρ' Ἀμφιφάνει καὶ Γανύκτορι, τοῖς Φηγέως παισίν, ἀγνοήσας τὸ μαντεῖον. Ὁ γὰρ τόπος οὗτος ἅπας ἐκαλεῖτο Διὸς Νεμείου ἱερόν. Διατριβῆς δὲ αὐτῷ πλεβονος γενομένης ἐν τοῖς Οἰνοεῦσιν³² ὑπονοήσαντες οἱ νεανίσκοι τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν μοιχεύειν τὸν Ἡσίοδον, ἀποκτείναντες εἰς τὸ μεταξύ τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Λοκρίδος πέλαγος κατεπόντισαν. Τοῦ δὲ νεκροῦ τριταίου πρὸς τὴν γῆν ὑπὸ δελφίνων προσενεχθέντος ἑορτῆς τινος ἐπιχωρίου παρ' αὐτοῖς οὔσης Ἀριαδνείας πάντες ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν ἔδραμον καὶ τὸ σῶμα γνωρίσαντες ἐκεῖνο μὲν πενθήσαντες ἔθιαψαν, τοὺς δὲ φονεῖς ἀνεζήτησαν. Οἱ δὲ φοβηθέντες τὴν τῶν πολιτῶν ὀργὴν κατασπάσαντες ἀλιευτικὸν σκάφος διέπλευσαν εἰς Κρήτην. Οὓς κατὰ μέσον τὸν πλοῦν ὁ Ζεὺς κεραυνώσας κατεπόντωσεν, ὡς φησιν Ἀλκιδάμας ἐν Μουσειῷ. Ἐρατοσθένης δὲ φησιν ἐν ὤენηπόδῳ Κτίμενον καὶ Ἄντιφον τοὺς Γανύκτορος ἐπὶ τῇ προειρημένῃ αἰτίᾳ ἀνελόντας

32 corr.Friedel : οἰνώσιν L

Kad je završilo natjecanje, Hesiod otplovi u Delfe⁸⁹ da čuje riječ proročista i da zbog pobjede posveti žrtvu božanstvu. A kad se približio hramu, pričaju da je proročica⁹⁰ osjetila božansko nadahnuće i rekla:

*Blažen ovaj je čovjek što ò mòm brine se domu,
ovaj Hesiod, kojega časte i besmrtne Muze.
Njemu će slava se širiti dokle dopire zora.
Ali čuvaj se prekrasnog gaja nemejskog Zeusa⁹¹.
ondje je, naime, tebi dosuđen smrtni svršetak.*

Pošto je saslušao proročanstvo, Hesiod se držao daleko od Peloponeza, pomislivši da bog govori o tamošnjoj Nemeji, i dođe u lokridsku Enoju⁹² i svrati Amfifanu i Ganiktoru, sinovima Fegejevima⁹³, budući da nije razumio božju riječ. Naime, cijelo se ono područje zvalo svetištem Zeusa nemejskog. Kad je već dugo proboravio u Enoji, mladići su posumnjali da je Hesiod zaveo njihovu sestru, pa su ga ubili i bacili u more između Eubeje⁹⁴ i Lokride. Nakon tri dana mrtvo su tijelo delfini donijeli na kopno u vrijeme kad su tamošnji stanovnici održavali neku domaću svečanost u Arijadninu⁹⁵ čast; svi su dotrčali na obalu i, prepoznavši tijelo, oplakali su ga i pokopali, pa su počeli tražiti ubojice. A oni se uplaše bijesa građana, spuste ribarski čun u more i zaplove prema Kreti⁹⁶. Usred plovidbe Zeus ih pogodi munjom i potopi, kako kaže Alkidamant u *Sjedištu Muza*.⁹⁷ Eratosten priča u +.....⁹⁸ da je vrač Euriklo, zbog krivice koju smo spomenuli, ubio i žrtvovao tuđinskim bogovima⁹⁹ Ktimena i Antifa, Ganik-

89 *Delfi* s Apolonovim svetištem i proročištem nalaze se u Fokidi, na jugu kontinentalnog dijela Grčke.

90 Tj. Pitija (v. bilješku 31).

91 *Nemeja* je naziv više lokaliteta, od kojih su najpoznatiji dolina i mjesto u Argolidi na sjeveroistoku Peloponeza, gdje je u gaju bilo veliko svetište Zeusovo.

92 *Enoja* u Lokridi gradić je zapadno od Naupakta.

93 *Fegej*, kralj Naupakta, i njegovi sinovi *Amfifan* i *Ganiktor* pripadaju lokalnim legendama.

94 V. bilješku 52.

95 *Arijadna*, kći kretskog kralja Minosa, pomogla je atenskom junaku Tezeju da ubije čudovište Minotaura, ali ju je on – umjesto da se njome oženi – morao ostaviti uspavanu na otoku Naksu. Nakon nesretne života uvrštena je među zvijezde. Smatra se da nije odviše vjerojatno da se u Enoji uistinu održavao Arijadnin kult.

96 Tj. daleko na jug.

97 *Alkidamant* je atenski govornik i sofist iz 4.st.pr.n.e. koji je, između ostalog, sastavio *Sjedište Muza*, djelo u kojem u anegdotalnom obliku prepričava znamenite primjere govorničke vještine iz prošlosti, pa tako i natjecanje između Homera i Hesioda.

98 *Eratosten* iz Kirene glasoviti je učenjak iz 3.st.pr.n.e. koji se bavio, između ostalog, i filološkim radom i izučavanjem starih pisaca. U originalu je mjesto nejasno, tako da ne znamo u kojem je spisu opisao ovaj događaj.

99 Dakle, negrčkim božanstvima (možda kretskima).

σφαγιασθῆναι θεοῖς τοῖς ξενίοις ὑπ' Εὐρυκλέους τοῦ μάντεως. Τὴν μέντοι παρθένον τὴν ἀδελφὴν τῷ προειρημένων μετὰ τὴν φθορὰν ἑαυτὴν ἀναρτήσασα, φθαρθῆναι δὲ ὑπὸ τινος ξένου συνόδου τοῦ Ἡσιόδου Δημῶδους ὄνομα. ὃν καὶ αὐτὸν ἀναιρεθῆναι ὑπὸ τῶν αὐτῶν φησιν. Ὑστερον δὲ Ὀρχομένιοι κατὰ χρησμὸν μετενέγκαντες αὐτὸν παρ' αὐτοῖς ἔθιαψαν καὶ ἐπέγραψαν ἐπὶ τῷ τάφῳ:

Ἄσκηρ μὲν πατὴρ πολυλήϊος, ἀλλὰ θανάοντος
ὄστέα πλεξίππων γῆ Μινυᾶς κατέχει

Ἡσιόδου, τοῦ πλεῖστον ἐν ἀνθρώποις κλέος ἐστὶν
ἐνδρῶν κρινομένων ἐν βασιάνῳ σοφίης.

Καὶ περὶ μὲν Ἡσιόδου τοσαῦτα ὁ δὲ Ὀνηρος ἀποτυχῶν τῆς νίκης περιερχόμενος ἔλεγε τὰ ποιήματα, πρῶτον μὲν τὴν Θηβαίδα ἔπη, ³³ ἥς ἡ ἀρχή.

Ἄργος ἄειδε θεὰ πολυδίψιον ἔνθεν ἄνακτες

Εἶτα Ἐπιγόνους ³⁴ ἔπη, ³⁵ ὧν ἡ ἀρχή·

Νῦν αὖθ' ὀπλοτέρων ἀνδρῶν ἀρχώμεθα Μοῦσαι.

Φασὶ γάρ τινες καὶ ταῦτα Ὀμήρου εἶναι. Ἀκούσαντες δὲ τῶν ἐπῶν οἱ Μίδου τοῦ βασιλέως παῖδες Ξάνθος καὶ Γόργος παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἐπίγραμμα ποιῆσαι ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἐφ' οὗ ἦν παρθένος χαλκῆ τὸν Μίδου θάνατον οἰκτιζομένη. Καὶ ποιεῖ οὕτως.

Χαλκῆ παρθένος εἰμί, Μίδου δ' ἐπὶ σήματος ἦμαι.

Ἔς τ' ἂν ὕδωρ τε νάη καὶ δένδρεα μακρὰ τετήλη

καὶ ποταμοὶ πλήθωσι, περικλύζῃ δὲ θάλασσα,

ἠέλιος δ' ἀνίων φαίνη λαμπρὰ τε σελήνη,

αὐτοῦ τῆδε μένουσα πολυκλαύτω ἐπὶ τύμβῳ

σημανέω παριοῦσι Μίδης ὅτι τῆδε τέθαπται.

33 em.Hermann : ξ LS

34 em.Barnes : ἐπειγομένου LS

35 em.Hermann : ξ LS

torove sinove. A djevojka, sestra onih koje smo spomenuli, nakon propasti sama se objesila: upropastio ju je neki stranac iz Hesiodove pratnje po imenu Demod; kažu da su i njega oni ubili. Kasnije su, u skladu s proročanstvom, Orhomenjani¹⁰⁰ prenijeli Hesiodovo tijelo i pokopali kod sebe, stavivši na grob natpis:

*Askra je rodna mu gruda, bogata njivama,¹⁰¹ ali
mrtvom Hesiodu prah pokriva minijsko¹⁰² tlo,
znano po konjskim goničima. Ljudi ga najviše slave
kada donose sud tražeći mudrosti znak.*

Toliko o Hesiodu. A Homer, pošto je izgubio pobjedu, obilazio je okolo i recitirao pjesme, najprije *Tebaidu*¹⁰³ u 7.000 stihova, koja započinje ovako:

Boginjo, pjevaj mi bezvodni Arg¹⁰⁴ i vladare odándē.

Zatim je recitirao *Epigone*¹⁰⁵ u 7.000 stihova, koji započinju ovako:

Sada započnimo, Muze, opet o ljudima mlađim.

Naime, neki tvrde da su i ovi spjevovi Homerovi. Kad su ih čuli, Ksant i Gorg, sinovi kralja Mide¹⁰⁶, pozovu ga da sastavi epigram na grobu njihova oca, na kojemu je bila podignuta mjedena djevojka koja je oplakivala Midinu smrt. Sastavio ga je ovako:

*Djevojka ja sam od mjedi, sjedim na Midinu humku.
Dokle god voda teče i cvatu vīsoka stabla,
dokle bujaju rijeke i dokle oplakuje more,
dok se na istoku sunce rađa i blistavi mjesec,
čekat ću upravo ovdje na suzama oblitom grobu,
javljat ću namjernicima: ovdje je sahranjen Mida.*

- 100 *Orhomen* je beotski grad, u mikenskom razdoblju vrlo znamenit; tako je Hesiod pokopan u svojem užem zavičaju, jer je i rodna Askra bila u blizini.
- 101 *Bogata njivama* ovdje je *epitheton ornans*, ako zaključujemo prema onome što je sam Hesiod rekao o Askri (v. bilješku 2).
- 102 *Minijci* su drevno eolsko pleme koje je u Beotiji osnovalo Orhomen.
- 103 *Tebaida* je sasvim fragmentarno sačuvan ep koji govori o tebanski legendama (kralju Edipu i njegovoj djeci), a već u antici se pripisivao ili Homeru ili Antimahu s Teja.
- 104 *Arg* je moćni grad u Argolidi na Peloponezu kojim je vladao Agamemnon.
- 105 *Epigoni* su također ep iz tebanskog ciklusa (govore o opsadi Tebe), a autorima su smatrani ili Homer ili Antimah s Teja. Sačuvani su u malim fragmentima.
- 106 *Mida* je bio kralj u maloazijskoj Frigiji, poznat i po tome što mu je bog Dionis ispunio želju da sve što dotakne postane zlato.

Λαβῶν δὲ παρ' αὐτῶν φιάλην ἀργυρᾶν ἀνατίθησιν ἐν Δελφοῖς τῷ Ἀπόλλωνι, ἐπιγράψας.

Φοῖβε ἄναξ δῶρόν τοι Ὅμηρος καλὸν ἔδωκα
σῆσιν ἐπιπροσύναις. σὺ δέ μοι κλέος αἰὲν ὀπάζεις.

Μετὰ δὲ ταῦτα ποιεῖ Ὀδύσειαν ἔπη μ,β³⁶, πεποηκῶς ἤδη τὴν Ἰλιάδα ἐπῶν μ,εφ³⁷. Παραγενόμενον³⁸ δὲ ἐκεῖθεν εἰς Ἀθήνας αὐτὸν ξενισθῆναί φασι παρὰ Μέδοντι τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀθηναίων. Ἐν δὲ τῷ βουλευτηρίῳ ψύχους ὄντος καὶ πυρὸς καιομένου σχεδιάσαι λέγεται τούσδε τοὺς στίχους

Ἄνδρὸς μὲν στέφανοι παῖδες, πύργοι δὲ πόλης,
ἔπποι δ' αὖ πεδίου κόσμος, νῆες δὲ θαλάσσης,
λαὸς δ' εἰν ἀγορῆσι καθήμενος εἰσοράασθαι.
Αἰθομένου δὲ πυρὸς γεραρώτερος οἶκος ιδέσθαι
ἤματι χειμερίῳ ὀπότε ἂν νείφησι Κρονίων.

Ἐκεῖθεν δὲ παραγενόμενος εἰς Κόρινθον ἐρραψώδει τὰ ποιήματα. Τιμηθεὶς δὲ μαγάλως παραγίνεται εἰς Ἄργος καὶ λέγει ἐκ τῆς Ἰλιάδος τὰ ἔπη τάδε

Οἷ δ' Ἄργος τ' εἶχον Τίρυνθά τε τειχιόεσσα
Ἐρμιόνην Ἀσίνην τε, βαθὺν κατὰ κόλπον ἐχούσας,
Τροιζῆν' Ἡίονας τε καὶ ἀμπελόεντ' Ἐπίδανρον
νῆσόν τ' Αἴγλιαν Μάσητά τε κοῦροι Ἀχαιῶν,
τῶν αὖθ' ἠγεμόνευε βοῆν ἀγαθὸς Διομήδης

36 em.Nietzsche : μβφ L

37 em.Nietzsche : με L

38 em.Westermann : παραγενόμενος LS

Dobivši od njih srebrnu posudu, u Delfima ju je darovao Apolonu s natpisom:

*Febe¹⁰⁷ gospodine, dar ti prekrasan daruje Homer,
jer si se brinuo za me; i vječnu mi slavu udijeli.*

Nakon toga sastavio je *Odiseju* u 12.000 stihova, pošto je već dovršio *Ilijadu* u 15.500 stihova. Pričaju da ga je, pošto je proboravio ondje, kao gosta primio u Ateni Medont¹⁰⁸, kralj Atenjana. Kad je u vijećnici bilo hladno i kad su zapalili vatru, kažu da je bez pripreme spjevao ove stihove:

*Djeca su dika muškarca, a dika grada su kule,
ures ravnica su konji, brodovi ures su mora,
lijepo je vidjeti narod kako u skupštini sjedi.
Ipak je najbolji pogled na dom gdje vatrica gori,
kada zimski je dan i kada Kronović¹⁰⁹ sniježi.*

Pošto je i ondje proboravio, otišao je pjevati svoje pjesme u Korint¹¹⁰. Uz velike počasti boravio je i u Argu¹¹¹ i recitirao je iz *Ilijade* ove stihove:

*Oni su vladali Tirintom¹¹² visokih zidina, Argom,
Hermiōnōm, Asinōm, što motre na dubokī zaljev,
Trēzenom, Ejonom i Epidaurom bogatim lozom,
i Eginōm otokom, Masetom¹¹³ – momci Ahejci;
njih je opet vodio moćni bukač Diōmed,¹¹⁴*

107 *Feb* je jedan od nadimaka boga Apolona.

108 *Medont* je sin legendarnog posljednjeg atenskog kralja Kodra i prvi koji je bio ἀρχων βασιλεύς, dakle magistrat koji je zadržao neka ovlaštenja kralja; povijesno promatrano, ova se promjena dogodila vjerojatno početkom 7.st.pr.n.e.

109 *Kronović* je Zeus, budući da je on sin Kronov.

110 *Korint* je velik grad na Peloponezu, na samoj prevlaci koja poluotok spaja s kopnom.

111 V. bilješku 104.

112 *Tirint* je nekad moćan grad u Argolidi na Peloponezu, postojbina Heraklova, a zidine su mu podigli Kiklopi.

113 *Hermiona*, *Asina*, *Trezen*, *Ejon*, *Epidaur* i *Maset* također su gradovi u Argolidi, dok je *Egina* otok ispred njezine obale.

114 *Ilijada* B 559-563, u Mareticevu i Ivšićevu prijevodu (v. bilješku 86):

*Koji iz Argosa bjehu, iz Tirinsa s mnogim zidovima,
Iz Hermiōnē, Asinē, pred kojih svakom je zaljev
Dubok, iz Troizēnē, Ejōnē, iz Epidaura,
Grada ložoplodnōg, momci iz Maseti i iz Eginē, –
Njima vojuvode bjehu Diōmēd, grlati bojnik,...*

Τυδείδης σὺ πατὸς ἔχων μένος Οἰνείδαο,
καὶ Σθένεος, καπανηὸς ἀγακλειτοῦ φίλος υἱός·
τοῖσι δ' ἄμ' Εὐρύπυλος τρίτατος κίεν ἰσόθεος φώς,
Μηκιστέως υἱὸς Ταλαιονίδαο ἄνακτος.

Ἐκ πάντων δ' ἠγεῖτο βοὴν ἀγαθὸς Διομήδης.

Τοῖσι δ' ἄμ' ὀγδώκοντα μέλαινα νῆες ἔποντο·
ἐν δ' ἄνδρες πολέμοιο δαήμενες ἐστιχώντο

Ἄργειοι λινοθώρηκες, κέντρα πτολέμοιο.

Τῶν δὲ Ἀργείων οἱ προεσηκότες ὑπερβολῇ χαρέντες ἐπὶ τῷ ἐγκωμιάζεσθαι τὸ γένος αὐτῶ
ὑπὸ τοῦ ἐνδοξοτάτου τῶν ποιητῶν, αὐτὸν μὲν πολυτελεσί δωρεαῖς ἐτίμησαν, εἰκόνα δὲ
χαλκῆν ἀναστήσαντες ἐψηφίσαντο θυσίαν ἐπιτελεῖν Ὀμήρῳ καθ' ἡμέραν καὶ κατὰ μῆνα
καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἀκαίῃ³⁹ ἄλλην θυσίαν πενταετηρίδα εἰς Χίον ἀποστέλλειν. Ἐπιγράφουσι
δὲ ἐπὶ τῆς εἰκόνης αὐτοῦ

Θεῖος Ὀμηρος ὄδ' ἐστὶν ὃς Ἑλλάδα τὴν μεγάλαυχον⁴⁰

πᾶσαν ἐκόσμησεν καλλιεπεῖ σοφίῃ,

ἔξοχα δ' Ἀργείους, οἱ τὴν θεοτείχεα Τροίην

ἤρειψαν ποινὴν⁴¹ ἠγκόμου Ἑλένης.

Οὗ χάριν ἔστησεν δῆμος μεγαλόπτολις αὐτὸν

ἐνθάδε καὶ τιμαῖς ἀμφέπει ἀθανάτων.

39 add. Westermann

40 em. Barnes : μεγαλαύχην LS

41 em. Barnes : ποινῆς L

*Tidejev sin, sa snagom Eneja, njegova oca¹¹⁵,
s njim i Stenel, sin Kapaneja slavnog veoma,¹¹⁶
treći je išao skupa Euripil, bogoliki junak,
sin Mekisteja, onog vladara, Talajev unuk.¹¹⁷
Svima na čelu je bio moćni bukač Diomed,
njih je slijedilo osamdeset brodova mrkih,¹¹⁸
na njima poredani su muževi uješti u ratu,
s lanenim oklopima Argejci, oštrice ratne.¹¹⁹*

Prvaci Argejaca, pretjerano obradovani time što njihov narod slavi najglasovitiji od pjesnika, obdarili su ga skupocjenim poklonima i – podignuvši mjedeni kip – odlučili su da se Homeru prinosi žrtva svaki dan, svaki mjesec i svake godine, <a> da se druga žrtva svake pete godine šalje na Hij¹²⁰. Na njegov su kip postavili natpis:

*Ovo je Homer božanski što je uresio divno
zboreći mudrosti riječ predičnu Heladu svu,
nàd svim Argejce: Helénu¹²¹ ljepòkosu sveteći oni
Troju su srušili, taj zida božanskoga grad.
Zahvalan njemu postavi narod velikog grada
ovdje ovakav kip, besmrtnih dàde mu čast.*

115 *Diomed*, sin *Tideja*, jednog od boraca pod *Tebom*, i unuk *Eneja*, kalidonskog kralja, bio je kralj *Arga* i jedan od najvećih grčkih junaka pod *Trojom*. Ovaj se stih inače ne nalazi u izdanjima *Ilijade*.

116 *Stenel*, sin kralja *Kapaneja*, koji je i sam bio jedan od "sedmorice pod *Tebom*", pratilac je i hrabar suborac *Diomedov*.

117 *Euripil*, koji se u *Ilijadi* zove *Eurijal*, grčki junak pod *Trojom*, sin je *Mekisteja*, također borca pod *Tebom*, i unuk *Talaja*, jednog od *Argonauta*.

118 *Ilijada* B 564-568, u *Maretićevu* i *Ivšićevu* prijevodu (v. bilješku 86):

...K tome i mili sin Kapàneja preslavnog Stenel.

Njima se pridruži treći bogòliki junak Eurijal,

Koji Mekisteju sin, a Talaju bijaše unuk.

Sve je vodio të Diomèd, grlati bojnièk.

S njima je krenulo sveg osamdèsèt crnijeh lada.

119 Ova dva stiha ne nalaze se u *Ilijadi*; možda su čak *Hesiodovi*, kako smatra *priredivaè* *oksfordskog* izdanja (v. uvodnu bilješku) *Th.W.Allen*.

120 V. bilješku 9.

121 *Helena*, kí *Zeusa* i *Lede*, žena *spartanskog* kralja *Menelaja*, bila je povodom *trojanskog* rata, kad ju je oteo *trojanski* kraljeviè *Paris*.

Ἐνδιατρίψας δὲ τῇ πόλει χρόνον τινὰ διέπλευσεν εἰς Δῆλον εἰς τὴν πανήγυριν. Καὶ σταθεὶς ἐπὶ τὸν κεράτινον⁴² βωμὸν λέγει ὕμνον εἰς Ἀπόλλωνα οὗ ἡ ἀρχή

Μνήσομαι οὐδὲ λάθωμαι Ἀπόλλωνος ἐκάτοιο.

Ῥηθέντος δὲ τοῦ ὕμνου οἱ μὲν Ἴωνες πολίτην αὐτὸν κοινὸν ἐποιήσαντο, Δῆλιοι δὲ γράψαντες τὰ ἔπη εἰς λεύκωμα ἀνέθηκαν ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερῷ. Τῆς δὲ πανηγύρεως λυθείσης ὁ ποιητὴς εἰς Ἴον ἔπλευσε πρὸς Κρεώφυλον⁴³ κάκεϊ χρόνον διέτριβε πρεσβύτης ὦν ἦδη. Ἐπὶ δὲ τῆς θαλάσσης καθήμενος παίδων τινῶν ἀφ' ἀλείας ἐρχομένων ὡς φασι πυθόμενος

Ἄνδρες ἀπ' Ἀρκαδίας θηρήτορες ἧ ῥ' ἔχομέν τι;

Εἰπόντων δὲ ἐκείνων.

Ὅσο' ἔλομεν λιπόμεσθα, ὅσ'⁴⁴ οὐχ ἔλομεν φερόμεσθα,

οὐ νοήσας τὸ λεχθὲν ἤρετο αὐτοὺς ὅ τι λέγοιεν. Οἱ δὲ φασι ἐν ἀλείᾳ μὲν ἀγρευῆσαι μηδὲν, ἐφθειρίσθαι δέ, καὶ πῶν φθειρῶν οὓς ἔλαβον καταλιπεῖν, οὓς δὲ οὐκ ἔλαβον ἐν τοῖς ἱματίοις φέρειν. Ἀναμνησθεὶς δὲ τοῦ μαντείου ὅτι τὸ τέλος αὐτοῦ ἦκοι τοῦ βίου, ποιεῖ τὸ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐπίγραμμα. Ἀναχωρῶν δὲ ἐκεῖθεν, ὄντος πληθοῦ ὀλισθῶν καὶ πεσῶν ἐπὶ τὴν πλευράν, τριταῖος ὡς φασι τελευτᾷ. καὶ ἐτάφη ἐν Ἴω. Ἔστι δὲ τὸ ἐπίγραμμα τόδε.

Ἐνθάδε τὴν ἱερὴν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύπτει,
ἀνδρῶν ἠρώων κοσμήτορα θεῖν Ὀμηρον.

42 em.Allen : κερατίνον L

43 em.Allen : κρεόφυλον L

44 em.Allen : ὁς LS

Pošto je proveo u gradu neko vrijeme, otplovio je na Del¹²² na svetkovinu. I zaustavivši se kraj žrtvenika načinjena od roga, recitirao je himnu Apolonu¹²³, kojoj početak glasi:

Strijelca spomenut ću ja Apolóna, propustiti neću.

Kada je izrekao himnu, Jonjani¹²⁴ su ga proglasili za zajedničkog počasnog građanina, a Deljani su upisali riječi na ploču i postavili je u Artemidino¹²⁵ svetište. Pošto se svetkovina završila, pjesnik je otputovao na Ij¹²⁶ Kreofilu¹²⁷ i ondje je provodio vrijeme, a već je bio starac. Dok je sjedio uz more, upitao je – kako pričaju – neku djecu koja su se vraćala iz lova:

Ljudi Arkadžani,¹²⁸ lovci, da li imate nešto?

Oni mu odgovore:

Što smo ulovili, nemamo, imamo ono što nismo.

Ne shvativši izričaj, upitao ih je što su rekli. Oni su mu kazali da se u tom lovu ne lovi ništa nego se trijebi i da su ostali bez uši koje su uhvatili, a da nose u ogrtačima one koje nisu uhvatili. Prisjetio se proročanstva da mu se približava kraj života, pa je sastavio natpis za vlastiti grob. Otišao je do groba, okliznuo se na ilovači, pao je na bok i za tri je dana, kako pričaju, umro. Pokopan je na Iju. A natpis glasi ovako:

*Upravo ovdje presvetu glavu pokriva zemlja,
urešivača ljudi junákā, božanskog Homéra.*

Priredio i preveo Dubravko Škiljan

122 Del je otok u Kikladima, rodni kraj Apolonov, s njegovim glasovitim svetištem.

123 Ova Himna Apolonu sačuvana je među tzv. *Homerskim himnama*, zbirci od 6 duljih i 27 kraćih himni u heksametrima, koje potječu iz razdoblja između 8. i 6. st. pr. n. e.

124 Veći dio Kiklada, Atiku i Eubeju, kao i dio maloazijske obale, zauzimali su jonski gradovi-države.

125 Del je bio rodni kraj i Artemide, Apolonove sestre, pa se ondje nalazilo i njezino svetište.

126 V. bilješku 49. Na Iju je Homeru bilo suđeno da umre.

127 *Kreofil* je bio drevni rapsod, navodno Homerov učitelj, ili jedan od *Homerovića (Homerida)*, nastavljача homerske rapsodske tradicije. U svakom slučaju, legenda ga inače smješta na otok Hij, a ne na Ij. V. i bilješku 9.

128 Stanovnici Ija bili su porijeklom iz Arkadije, pokrajine u središtu Peloponeza.